

PREJAV PREZIDENTKY SR V EP / ADDRESS OF PRESIDENT CAPUTOVA TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, 19.10.2022

„Vážená pani predsedníčka, vážené poslankyne a poslanci,

Vážení zástupcovia českého predsedníctva Rady,

Moji milí Európania,

je pre mňa ctou a výsadou byť dnes s Vami a prehovoriť tu v Štrasburgu, kde bije srdce demokracie Európskej únie. Je to miesto, kde sa moderná koncepcia ochrany všeobecných ľudských práv pretavila do konkrétnych inštitúcií. Európsky parlament, i keď slúži širšiemu účelu, vnímam ako jednu z nich.

Môj dnešný odkaz je jednoduchý: Ak nezačneme demokraciu brániť, demokracia zanikne. Termín tohto môjho prejavu bol naplánovaný už dávno a nemohla som predpokladať, že nedávna homofóbna vražda Juraja Vankuliča a Matúša Horvátha na ulici v Bratislave nám túto jednoduchú pravdu tak bolestne pripomenie. Ťažko slovami vyjadriť smútok, ktorý zavládol v slovenských obciach a mestách v posledných dňoch. Pretože nenávisť sa rozhodla zabiť lásku. Len preto, že vrah nedokázal prijať skutočnosť, že láska môže mať rôzne podoby. Bol to útok nielen na mladých ľudí z LGBTIQ komunity. Bol to útok na nás všetkých na Slovensku, pretože zločiny z nenávisťi sú vždy namierené proti samotnej podstate toho, čo predstavuje spoločnosť.

Chcela by som Vás uistiť, že nenávisť v našej spoločnosti neprevláda. Víтам, že slovenská občianska spoločnosť tento útok okamžite a rozhodne odsúdila. Včera slovenský parlament prijal uznesenie, ktorým ostro odsúdil tento teroristický čin a uistil všetkých príslušníkov menších a komunit, že sú obohacujúcou súčasťou našej spoločnosti.

Demokracia je vo svojej podstate vláda väčšiny v záujme všetkých, pričom hlavný dôraz sa kladie na ochranu menších. Ak zlyhávame v ich ochrane, podkopávame samotnú demokraciu.

Podľa môjho názoru je obrana a ochrana demokracie základným poslaním našej generácie politických lídrov, volených zástupcov našich občanov. Pred nami je úloha vrátiť Európe rovnováhu, ktorá je narušená krízami zvnútra aj zvonka. Rovnováhu medzi našimi právami a našimi povinnosťami. Medzi našou bezpečnosťou a našou prosperitou, ktorú sme čiastočne vybudovali vďaka závislosti od tých, ktorí chcú zničiť našu demokraciu. Rovnováhu, ktorá nám umožní mať rôzne názory, ale ktorá nás bude spájať hodnotami slobody, solidarity a liberálnej demokracie.

A teraz, prosím, dovoľte, aby som prešla do slovenčiny - tak aj tu, v rokovacej sále Európskeho parlamentu, bude znieť tá krásna slovenčina.

Vážená pani prezidentka, vážené poslankyne a poslanci,

rovnováha, o ktorej som hovorila, je za posledné dva roky ohrozovaná dvoma veľkými krízami – pandemickou a bezpečnostnou, ktorú vyvolalo Rusko svojou inváziou Ukrajiny.

Na obe sme ako Európska únia zareagovali správne. Pri pandémie sme národné uzatváranie hraníc a preteky o to, kto obstará viac rúšok, rýchlo nahradili spoločným prístupom a solidaritou. Začali sme so spoločnou post-pandemickou obnovou nášho hospodárstva cez Fond obnovy a odolnosti. A solidaritu sme zdieľali aj mimo našich hraníc. Dnes patríme medzi najväčších globálnych darcov vakcín proti covid-19.

Podobne rozhodne sme zareagovali na vojnu, ktorú Vladimir Putin 24. februára rozpútal proti nášmu východnému susedovi. Pripomeňme si, že táto vojna sa v to pochmúrne februárové ráno iba zintenzívnila. Že Rusko ju viedlo už dávno predtým – najskôr dezinformáciami a propagandou a od roku 2014 aj vojensky, s jasným cieľom Ukrajinu podmaniť alebo ju zničiť.

Ako Európska únie sme na Rusko uvalili najrozsiahlejšie sankcie, akým kedy akákoľvek rozvinutá ekonomika čelila. Ukrajine poskytujeme politickú, finančnú, humanitárnu a väčšina krajín, vrátane Slovenska, aj vojenskú pomoc, ktorú tak veľmi potrebuje, a v ktorej treba pokračovať. Veľmi dôležitá je aj európska perspektíva, ktorú sme Ukrajine poskytli a verím, že raz bude realizovaná plnohodnotným členstvom.

Našou pomocou sa spoločne usilujeme o jediné, dosiahnuť mier. Ten však musí byť spravodlivý, inak to bude iba dočasné prímerie.

Tým, ktorí pred vojnou museli utiecť zo svojich domovov, sme otvorili nielen svoje domovy, ale aj svoje srdcia. Len slovenské hranice s Ukrajinou prekročilo viac ako 800,000 ľudí, mnohí z nich u nás ostali a ja som veľmi hrdá na solidaritu a pomoc, ktorú im poskytli naši občania.

Z oboch kríz si Európania okrem strachu a obáv odniesli aj veľmi silný zážitok celoeurópskej empatie a jednoty. Práve táto skúsenosť nám ukazuje, že najlepšou cestou na prekonanie akýchkoľvek výziev, ktorým ako Únia čelíme, je naša jednota, spolupráca a solidarita.

Dámy a páni,

naša snaha o rovnováhu v Európe sa týmto nekončí. Paradoxom totiž je, že v situácii, kedy sme bezprecedentne zjednotení voči externým výzvam, čelíme dnes aj veľmi silným vnútorným tlakom. Tie sú vyvolané súbehom niekoľkých kríz, ale aj dlhodobým ignorovaním našich zraniteľností. Ak nezvládneme tieto európske krízy, hrozí nám, že prerastú do krízy Európy.

Milióny európskych domácností a podnikov je dnes ohrozovaných skokovým rastom cien energií. Tieto začali rásť ešte pred vojnou, keďže Rusko už minulé leto začalo znižovať dodávky zemného plynu do Európy. Tým začalo deformovať európsky energetický trh a ohrozovať našich občanov. Slovensko, ktoré donedávna získavalo 85% plynu práve z Ruska, dnes vďaka diverzifikácii znížilo svoju závislosť na 33%. Nikdy ale nevieme, kedy dodávky plynu Vladimir Putin stopne úplne.

Ako Únia dnes potrebujeme riešiť príčiny aj dopady tejto krízy. Správne riešenia preto majú byť európske, spoločné a solidárne. Také, ktoré urýchlene pomôžu v ťažkej situácii všetkým členským krajinám, a okrem kompenzácií umožnia aj dohodu na spoločnom zastropovaní cien plynu. Potrebujeme tiež oddeliť previazanosť cien elektriny a cien plynu, pretože dnes aj krajiny ako Slovensko, ktoré vyrábajú väčšinu elektriny z nízko-uhlíkových zdrojov za ňu platia neadekvátne vysoké ceny. Dovoľujem si vás preto požiadať o podporu týchto riešení.

Okrem následkov však musíme riešiť aj príčiny, ktoré nás sem dostali. Už nikdy nemôžeme ako Únia ostať tak závislí na jednom dodávateľovi. A už nikdy nemôže byť náš hospodársky model a prosperita tak závislé na fosílnych palivách.

Závazok stať sa klimaticky neutrálnym kontinentom do roku 2050 už nemôžeme odkladať, či spochybňovať. Musíme predovšetkým pomôcť tým, na ktorých dnes energetická kríza najviac dopadá. Ale cieľ je jasný: inovovať náš model rozvoja tak, aby sme viac využívali obnoviteľné zdroje energie a menej ničili našu vlastnú planétu. Globálnymi lídrami sa musíme stať nielen v našich klimatických záväzkoch, ale aj v ich napĺňaní. Prežijeme iba vtedy, ak obnovíme rovnováhu medzi našim spôsobom života a planétou, na ktorej žijeme.

Vážené poslankyne a poslanci,

dnes čelíme aj kríze demokratických pravidiel a ich dodržiavania.

Každá jedna krajina, ktorá do Európskej únie vstúpila, a každá jedna krajina, ktorá sa o to usiluje, musí byť a zostať liberálnou demokraciou. Byť členom tohto klubu nie je nárok. Je to privilégium. Členstvo v tomto klube nestačí iba dosiahnuť, členstvo v ňom treba neustále aktualizovať jasným pochopením a rešpektom k spoločným hodnotám. Hodnotám ako právny štát, del'ba moci a nezávislosť súdництва, sloboda médií alebo ochrana menšín.

Ak tieto základné kamene, na ktorých je naše spoločenstvo postavené, čelia útoku, musíme konať na ich obranu. Chceme zdôrazniť, že pravidlá nám chýbajú menej ako dôslednosť a konzekventnosť pri ich vynucovaní. Ak naše opatrenia nebudú rozhodné, problémy budú narastať a tí, ktorí hodnoty Európskej únie porušujú, budú povzbudzovať a inšpirovať ďalších.

Samotný pojem liberálnej demokracie je dnes v mnohých našich krajinách dezinterpretovaný, nepochopený, spochybňovaný a atakovaný extrémom na oboch stranách. Hoci neexistuje jeden model liberálnej demokracie, som si istá, že „neliberálna demokracia“ sú dva nezlučiteľné pojmy.

Vážení prítomní,

naše demokratické pravidlá sú dnes zneužívané na ničenie samotnej demokracie. Sloboda slova je jedno z najdôležitejších demokratických práv. Musíme ho chrániť, ale nie je bezbrehé. Ako sa nám stalo, že sme slobodu prejavu vpustili až do priestoru verbálnych trestných činov? Ako sme ju mohli častokrát povýšiť až na právo absolútne? To nie je demokratické, to je hlúpe. Sloboda slova nemôže byť zásterkou pre šírenie neznášanlivosti, klamstiev a dezinformácií.

Nikde tento problém nie je vypuklejší ako na sociálnych sieťach. Radikalizovaný tínedžer, ktorý pred týždňom zabil dvoch mladých ľudí a zranil tretiu v uliciach Bratislavy, sa do veľkej miery inšpiroval na sociálnych sieťach a pred vraždou na sociálnej sieti publikoval dlhý pamflet plný nenávisti voči rôznym menšinám.

Táto vražda sa síce stala na Slovensku, ale riziko takýchto činov sa týka nás všetkých. V rôznych častiach Európy sledujeme stupňovanie agresivity voči menšinám, rast pravicového extrémizmu. Zhoršovanie sociálno ekonomickej situácie sebedovomiu radikálov iba pridáva. Musíme si byť vedomí, že akýkoľvek útok z nenávisti je útokom na hodnotovú podstatu Európskej únie, ktorej súčasťou je rovnoprávnosť, tolerancia a rešpekt k ľudským právam.

Zdá sa mi, že k sociálnym sieťam dnes pristupujeme podobne naivne, ako k iným technologickým novinkám. Teda bez uplatňovania predbežnej opatrnosti. Benefity využívame bez znalosti a ostražitosti k ich možným a zjavným negatívnym dôsledkom. Sociálne siete využívame bez toho, aby sme si ako spoločnosť naplno uvedomovali, ako nám ich algoritmy môžu škodiť, ako prehľbujú polarizáciu a posilňujú názorové bubliny.

„Pravde veriť, pravdu žiť a pravdu brániť“, je motto jedného zo zakladateľov moderného slovenského národa, generála Milana Rastislava Štefánika. Vo verejnom priestore musí platiť aj vtedy, ak sa zdá, že by bolo efektívnejšie nahlas kričať, bez ohľadu na kvalitu, či pravdivosť výrokov a nie sa vzájomne počúvať, viesť dialóg, a dbať na fakty.

Nedovoľme, aby demokracia zahynula na naivitu demokratov. Na naivnú vieru v to, že demokratické práva a slobody budú iba využívané a nie zneužívané. Nezabúdajme, že každé právo je zároveň vyjadrením zodpovednosti a naopak.

Ak demokraciu nebudeme chrániť, môže sa nám stať, že budeme poslednou generáciou, ktorá ju zažije. Práve jej ochrana je hlavnou úlohou našej generácie politických lídrov.

Musíme preto aj v tejto oblasti urobiť primerané kroky na národnej úrovni. Je dobré, že Európsky parlament prijal nariadenie o digitálnych službách a vítam aj Európsky akčný plán pre demokraciu. To, čo je nelegálne v offline priestore musí byť nezákonné aj online. Viac však potrebujeme urobiť aj na globálnej úrovni. Biznis model sociálnych platforiem stojí na využívaní tých najnižších ľudských emócií a pudov. Sociálne platformy nie sú len prevádzkovateľmi povestných informačných potrubí – ich zisk je totiž priamo úmerný tomu, koľko nenávisti, agresie, klamstiev a dezinformácií cez tieto potrubia pretečie. Musia preto niesť primeranú zodpovednosť za obsah, ktorý je na nich publikovaný.

Vážená pani prezidentka, vážené poslankyne a poslanci,

výzvy, o ktorých dnes hovorím, robia Európsku úniu krehkejšou, ako si možno uvedomujeme a pripúšťame. Ekonomická, bezpečnostná a energetická kríza, pokračujúca fragmentácia našich spoločností či tlak nelegálnej migrácie sú živnou pôdou pre extrémizmus. V mnohých členských krajinách Únie dnes stačí jeden volebný cyklus a v poslaneckých laviciach, aj tu, na vašich miestach, môže sedieť väčšina, ktorá nebude chcieť Európu budovať, ale rozložiť.

Preto nesmie byť laxní a defenzívni, ale naopak vytrvalí, odvážni a sebavedomí v obrane našich spoločných hodnôt.

Napriek nevyhnutnosti riešenia mnohých kríz, a možno práve preto, nesmieme zabúdať na to, na čom by mal byť postavený výkon politiky ako takej. Teda na hodnotovom základe, ktorý musíme my, politici brániť. Preto nepoľavme v nárokoch na seba samých, aby sme reprezentovali slušnosť, etiku a demokratické hodnoty. Vernosť týmto princípom nie je slabosťou, ale esenciou demokratickej politiky.

Prvý prezident Československa, Tomáš Garrigue Masaryk už pred sto rokmi povedal, že demokracia je nielen systém politický, ale v prvom rade systém morálny. Myslime na to všetci pri výkone nášho mandátu, je to zodpovednosť a povinnosť voči našim občanom.

Ak budeme demokraciu vnímať v tomto zmysle, som si istá, že zvládneme krízy, ktorým dnes čelíme a naplníme tak naše poslanie byť strážcami a ochrancami demokracie, európskych hodnôt a rovnováhy.

Ďakujem.